

Jelentés az aggteleki Baradla-barlangban végzett régészeti állapotfelmérésről 2001

Adattári kutatás

A terepmunka megkezdése előtt adattári és irodalomkutatást végeztünk annak előkészítésére, hogy a barlang mely pontjain várhatunk régészeti jelenségeket. A kutatást a szóba jöhető adattárak megkeresésével kezdtük, és munka közben próbáltuk egyeztetni a talált dokumentumokat és irodalmi hivatkozásokat. Ezért egyes adattárakat többször is átnéztünk új személyek vagy új hivatkozások felmerülésekor. A munkát a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adattárában kezdtük, ez után átnéztük a Környezetvédelmi Minisztérium Barlangtani Osztályának adatait, majd a Magyar Állami Földtani Intézet Adattárát, és végül a Miskolci Herman Ottó Múzeum Adattárát.

Irodalmi adatok keresésekor ugyancsak ezt a módszert alkalmaztuk, gyakorlatilag párhuzamosan az adattárak anyagainak átnézésével.

A talált adatok szövegét számítógépre vittük, és táblázatokat készítettünk az előforduló személyek és helyek regisztrálására. Ezek a táblázatok adták a terepbejárások alapját.

Az adattári és irodalmi adatok átnézése után az alábbi megállapításokat tettük:

A barlangban és a bejárat előterében előtűnik 19 ásatás és 9 regisztrált terepbejárás volt. Az ásatások nagy része nincs dokumentálva, és az 1950 előtti terepbejárásokat egyáltalán nem említik. A sok ásatás arra engedne következtetni, hogy a barlangban már nincs érintetlen kultúr réteg, de ez a valóságban tévhitnek bizonyult.

Nincs dokumentálva a barlangon belüli helyek nagy része, illetve csak egy dokumentációban van térkép vázlat. Az újabb felszíni ásatások már térképen lettek rögzítve. A barlangból csak egy helyszínrajzot találtunk, annak is megkérdőjelezhető az eredeti volta. Csak egy dokumentációban vannak a barlangon belül készült fotók. Senki nem dokumentálta a barlangon belüli felszínen található cserepeket.

Irodalomkutatás

A Baradla barlangról szóló irodalom nagy száma ellenére alig akad olyan munka, amely megkísérli az irodalmak összeszedését, főleg nem a régészeti irodalmakat. Ezért elsősorban át kellett nézni az összes fellelhető irodalmat, amelyben említés van a Baradla barlangról, és kiválogatni azokat ahol érdemleges régészeti adat van. A legtöbb irodalmi közlés nem saját megfigyelésen alapul, hanem mások adatait veszi át. Van viszont sok olyan tény, amely csak így szerepel, tehát nem található meg a forrás. Azokat a publikációkat, amelyek tartalmazznak régészeti adatokat, átnéztük először topográfiai, azután régészeti szempontból. A fontos adatokat számítógépre vittük, így a különböző szakembereknek nem kell mind a 147 lényeges publikációt kikeresni, hanem együtt olvasható, széljegyzetezhető. Az irodalmi feldolgozás első állomása a topográfiai adatgyűjtés. Megpróbáltuk a helyhez köthető adatokat térképen rögzíteni. Sajnos térkép a csak a Nyáry-féle dokumentációkban van

Raktár ellenőrzés

A Baradla barlangi ásatások során előkerült leletanyag az ország különböző gyűjteményeibe került. Az embertani, őslénytani, növénytani anyagoknak még a létezéséről is csak elképzeléseink vannak, de pontos adatokat egyáltalán nem tudunk. A régészeti anyagot hivatalosan két gyűjtemény tárol: A miskolci Herman Ottó Múzeum és a Magyar Nemzeti Múzeum. Sajnálatosan nagy mennyiségű leletanyag van magán kézben, vagy olyan intézményeknél amelyek nem rendelkeznek hivatalos régészeti gyűjteménnyel.

Megpróbáltuk a rendelkezésre álló idő alatt feltérképezni ezeket a gyűjteményeket, illetve a két említett múzeumban tárolt anyag nagyságát felbecsülni a leltár alapján. A Nemzeti Múzeum anyagait átnéztük, egyeztetjük a leltárral. Ennek eredményeként megállapítottuk, a különböző publikációkban megjelent leltári adatok sokszor tévesek. Folyamatosan javítottuk a saját leltári adatbázisunkat, de a munka elején tartunk csak.

Helyszíni bejárások

A barlangban végzett munkát elsődlegesnek tartottuk, mivel pont a megfigyelések, leírások, fényképek, térképek és rajzok hiányoznak az eddigi dokumentációkból. Ezért tervszerűen végigjártuk és azonosítottuk a leírásokban található neveket és megpróbáltuk azonosítani az ásatási helyszíneket. A ma is megfigyelhető jelenségeket leírtuk és lefényképeztük. A több mint 700 fotó katalógizálása folyamatosan halad, mivel jórészt digitálisan készültek belőlük adatbázis készíthető. Az egyes területeken tapasztalható jelenségek leírását a barlang térképén rögzített számokkal összekapcsolva elkészítettük a barlang régészeti térinformatikai rendszerét.

Területek:

Bejárat, Kémény, Pitvar, Folyosó, Csontház

A barlang elején nagy mennyiségű leletanyag található, főként a régebbi ásatások által kevert kitöltésben, sok helyen a modern járdaépítés is bolygatta a rétegeket. A Kéménynél rablóásatások nyomai, a Csontházban túrázók által gyűjtögetett cserépkupacok vannak a turista úton kívül. Mindkét tevékenység elítélendő, fel kell hívni a barlangban túrázók figyelmét a tudományos értékekben okozott kár nagyságára. A Pitvar és a Temetkezési folyosó területén még fellelhetők bolygatatlan rétegek, annak ellenére hogy itt folyt a legtöbb ásatás. A Csontház teremben cseppkőbekéregzések alatt biztosan található még érintetlen területek, ezeket csak nagyobb mértékű bontások veszélyeztetik, de a régebbi ásatások vagy rablóásások gödreinek szélét még a letaposás is elpusztíthatja. Célszerű lenne ezeket a helyeket geofóliával és földvisszatöltéssel védeni.

Acheron-ág, Róka-ág

A nagyméretű kőtömbök tetején összegyűjtött cserépkupacok vannak, a Róka ág elején még van ásatásra alkalmas rész. A márciusi ásatás felülete jó állapotban van, de el kell dönteni hogy geofóliával való lefedés után visszatöltsük-e, vagy folytassuk a feltárást, vagy pedig ebben a formában tegyük bemutathatóvá.

Fekete-terem, Hangverseny-terem, Tánc-terem

A járdaépítések és a reflektorok kábel beásásai teszik tönkre a még érintetlen rétegeket. A járda talán egy ideig nem változik, de a reflektorok kábelezését gyakrabban változtatják, ezáltal újra meg újra megbolygatnak még érintetlen rétegeket. A termekben cseppkőbekéregzések alatt biztosan lehet még régészeti jelenségeket találni.

Denevér-ág

A járda végig tönkretette a felszínt (már az 1930-as években is ez okozta a gondot), de néhány ponton, főleg ott ahol nem bevágással hanem ráhordással alakították ki a járdát, vannak még érintetlen felszínek, vagy olyanok amelyeket régebbi ásatások ugyan kutattak, de nem teljes mélységig távolították el a kultúrrétegeket. A járda melletti profilokban jól látszik a kultúrréteg és cölöpnym, ezeket védeni kellene a leszakadástól és be lehetne mutatni.

Tigris-terem, Cserepes-terem, Oszlopok-csarnoka, Felszabadulás-ág

Régészeti anyag csak a Cserepes teremben található, de annak eredete is kétséges. Egyéb helyeken nem találtunk régészeti jelenségeket, valószínűleg csak őslénytani anyag várható.

Főág, Törökmecset-ág, Retek-ág

A barlang főágában csak elvétve található régészeti leletanyag, azoknak a származása is kétséges, esetleg barlangászok vitték be. A korom és faszén nyomokat elemzés nélkül nehéz értelmezni, éppúgy lehetnek 19. századiak mint őskoriak. A cseppkőképződés gyorsasága nagyon eltérő lehet, így a bekérgezés sem jelent támpontot.

Jósvafői szakasz, Óriás-terem

Csak egy cserepet találtunk meg, helyzetéből adódóan nyilvánvalóan másodlagos helyen. Mivel semmilyen hiteles bizonyíték nincs a barlang őskori végigjárásáról, ez a lelet is fontos. A jövőben érdemes minden építési munkát régésszel felügyeltetni, mivel a legkisebb jelenség is perdöntő lehet. Ez igaz az aggteleki szakaszra is mivel nem igaz sem a teljes megsemmisülés, sem a régészetileg érdektelen volta a barlangnak.

Jelenségek:

Cserép, másodlagos helyzetű, becseppkövesedett

A barlang aggteleki részében nagy mennyiségben található a felszínen cserép, elvétve egyéb régészeti lelet. Jórészt másodlagos helyzetűnek tekinthetők, mivel rendszeres gyakorlat, hogy a barlangban túrázók felszedik, majd eldobják. Szintén másodlagos helyzetűek a régebbi ásatások által kevert rétegek, vagy az újonnan járdaépítéssel vagy villanyvezeték fektetéssel megbolygatott területekről előkerülő cserepek. Elsődleges helyzetben csak azokat a cserepeket lehet elfogadni, amelyek elmozdítását cseppkőbekérgeződés akadályozta meg. Szerencsére számos ponton tudtunk ilyeneket regisztrálni. Ezeknél felmerül a cseppkőképződés sebességének kérdése, mivel egy újonnan elmozdított tárgyon is nőhet cseppkő. Azok a cserepek, amelyek bolygatatlan felszínen fekszenek, kétséges hovatartozásúak, mivel feltételezhető a szándékos vagy hanyag áthalmazás, átszállítás.

Kultúrréteg

Számos ponton találtunk kultúrréteget, ami a benne, illetve az alatta levő leleteket eredeti helyzetben őrizte meg. Ezek a rétegek sajnos az elpusztított részek (beásások) tanufalaiban tanulmányozhatók. Feltételezhető viszont, hogy ez egyébként bolygatott, és ezáltal régészetileg megfigyelt és rögzített területeken lévő cseppkővek alatt még érintetlen rétegeket találunk. Egyes esetekben a régebbi feltárások is ilyen helyeken találtak érintetlen rétegeket.

Cölöplyuk

Metszetben jól megfigyelhető, felszínen viszont egyáltalán nem megfogható jelenség. Azokon a területeken ahol bolygatás során előkerülnek, feltételezhető továbbiak jelenléte is. A Denevér-ágban több helyen is, a Fekete-teremben egy helyen figyelhető meg. további előfordulása csak irodalomból ismert.

Tüzelésnyom

Csak a Róka-ági feltárásnál tanulmányozható, pedig irodalomban több helyen is említik.

Falkarcok és firkák

Próbáltunk régészetiileg érdekes karcokat vagy festéseket találni, sajnos sok helyen még a múlt századi nyomok sem maradtak meg, viszont megmaradt néhány barlangi medve karomnyom, ami régebbi mint a legrégebbi hiteles régészeti lelet a barlangból.

Temetkezés

A barlangban feltárt temetkezések közül egy helyen biztosan megtalálható még eredeti helyzetben lévő maradvány, a többi ponton csak elszórt csontok utalnak létezésükről. Feltételezhető, hogy a Fekete-teremben még lehet bolygatatlan temetkezés.

Problémák:

Szemét, szemétszedés

A barlang rendkívül szemetes. Ezt a talaj átnézésekor mindenhol tapasztaltuk. Meglepő módon nem a turisták szemete a legszembeötlőbb, hanem az építkezési, villanyszerelési és világítás karbantartási hulladékok jelenjéte a legeldugottabb sarkokban is. A szemét felszedésével is vigyázni kell, mivel a régészeti anyag is szemétnek vélhető.

Villanyszerelési anyagok, árkok

Villanyvilágítás kiépítése és változtatása állandó bolygatással jár. A kábelek beásása csak a felületes szemlélő elől tünteti el a vezetékeket, valójában több kárt okoz mint hasznot. Ha mindenáron földdel kell eltakarni, a ráhordott föld a régészeti rétegeket is védi. Nem igaz ez viszont a sárral való bekenésre, mivel a kitermelt agyag is rétegeket semmisíthet meg.

Járdaépítés

A járdák elméletileg védik a többi felszínt, mivel vezetik a látogatókat, de kiépítésüknél feltétlenül régész felügyeletét kell biztosítani. A kiépítéskor ásott gödör feltár rétegeket, a lebetonozás viszont hozzáférhetetlenné teszi azokat. csak a munka közben van lehetőség régészeti megfigyelést végezni

Türelmetlenség

Minden munkánál a türelmetlenség akadályozza meg azt, hogy össze lehessen hangolni a különböző érdekeket, beleértve a régészeti szempontokat is.

Rablóásatások

A nem régész vezetésével végzett feltárások még akkor is értékeket pusztítanak el, ha a leletanyag bekerül valamelyik múzeumba. Nagyon határozottan kell fellépni a régészt megkerülő törvénytelen feltárásokkal szemben, mivel utólag már semmilyen módon nem állítható vissza az elveszett információ.

Munka összesítés:

A munkákat ez évben csak hétvégére tudtuk időzíteni, mivel a különböző szakemberek együtt csak így voltak szabadok. Ezeken a két három napos kirándulásokon viszont egy-egy előre eltervezett feladatot tudtunk nagyon hatékonyan megvalósítani a terepen, jelentősebb holtidő nélkül. A dokumentálást, raktári és adattári munkát pedig a rákövetkező héten tudtuk egyeztetni a terepi megfigyelésekkel. Így mindig naprakészen tudtuk tartani a dokumentációt.

A barlangban ez évben összesen 11 munkanapot töltöttünk, átlagosan 6 fős csoportokkal. A csoport legtöbbször együtt tevékenykedett, de amikor a létszám meghaladta a 6 főt, két külön csoportot alkotva végeztük a munkát. Mindkét csoport régész irányításával dokumentálta a jelenségeket.

A munkák során a helyi turistaszállón, szállodákban és magánházaknál összesen 59 vendégéjszakát töltöttünk.

A barlangban összesen 376 munkaórát dolgoztunk.

Tervek:

A jövőben szeretnénk az elkezdett munkát folytatni, illetőleg bővíteni a kutatást műszeres vizsgálatok vagy speciális módszerek segítségével. Feltétlenül folytatni kell az állapotfelmérést, meg kell kezdeni a veszélyeztetett leletek begyűjtését és tudományos feldolgozását. A leletek begyűjtése közben érdemes lenne a szemetet is felszedni, természetesen elkülönítve és ezt külön pénzből finanszírozva. A tudományos eredményeket közzé kell tenni, könyv vagy CD-rom formájában, és el kell készíteni a teljes dokumentáció CD változatát a kutatók számára.

Rezi Kató Gábor
MNM

Holl Balázs
MNM

Markó András
MNM